

Göteborginsuomalaiset

Ruotsalainen etnologi Alf Arvidsson on hyödyntänyt riittiteoriaa tarkastellessaan elämäkerrallisessa haastattelussa esiin tulevia kerronnallisia kokonaisuuksia, joiden aiheena on muuttamiseen liittyvä siirtymä. Tällaiset, kertojan kannalta merkittäviä muutoksia sisältävät kertomukset muodostuvat samantyyppisistä jaksoista kuin siirtymäriitit. Ne rakentuvat irtautumisesta, välitilasta ja liittymisestä uuteen.¹ Tehdessäni haastatteluja 1960–1970-luvulla Göteborgiin muuttaneiden lappilaisten keskuudessa huomasin, että myös heidän elämäntapojensa voi tarkastella irtautumisen, välitilan ja uuteen liittymisen kautta. Muuttopäätös ja muuttomatka edustavat irtautumista ja alkuvaiheet työn ja kodin etsinnässä uudessa kotimaassa edustavat välitilaa. Liittyminen uuteen on monilla ollut pitkä prosessi, joka on saattanut päättyä paluumuuttoon. Silloin ei liittymistä ole tapahtunut. Artikkelissani pohdin sitä, mikä merkitys maahanmuuttajan sosiaalisilla verkostoilla on uuteen kulttuuriympäristöön liittymisessä ja siihen sopeutumisessa.²

Elämäkertoista on tullut parin viime vuosikymmenen aikana yksi keskeisistä lähdemateriaaleista kansatieteellisessä tutkimuksessa. Vielä 1950-luvulla kertojien oma elämä ei kiinnostanut tutkijoita juuri lainkaan, mutta kiinnostus kasvoi siinä vaiheessa kun tutkimuskohteeksi tulivat ensin eri ammatti-, sosiaali- ja maahanmuuttajaryhmät sekä sittemmin sukupuolijärjestelmät.³ Elämäkerta-haastatteluille on tyypillistä, että tarinat muistuttavat toisiaan, vaikka kertojina on eri ihmisiä. Tämä selittyy sillä, että elämäkertoissa on – kuten ruotsalainen etnologi Birgitta Svensson asian ilmaisee – sisäänrakennettuna ajan henki.⁴

Kansatieteellisessä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita nimenomaan ihmisen subjektiivisista kokemuksista, siitä miten hän kokee näkemänsä ja kokeemansa. ”Etnologi är ingen experimentell verksamhet som söker efter lagar och objektiva fakta. Det är en tolkande vetenskap på jakt efter mening och förståelse”, kiteyttää Karl-Olov Arnstberg tieteenalan tehtävän.⁵

Haastatteluaineiston rikkaus – ja vaikeus – on siinä, että muutamassa virkkeessä, joiden sanomiseen ei mene montakaan minuuttia, on kiteytettynä pal-

jon sellaista tietoa ihmisten arkipäivästä ja valintojen taustoista, joita mitkään muut lähteet eivät paljasta. Yhdenkin ihmisen muisto, vaikkapa sivulauseessa kerrottuna, voi olla ikkuna yhteisöön täynnä esineitä, tapahtumia ja ihmisiä, siis ajan henkeen.⁶ Kenttätyöntekijä muodostaa käsityksensä ilmiöstä moniulotteisessa prosessissa, jossa nauhoilta litteroidut haastattelut ovat vain yksi osa aineistoa.

Tämän artikkelin pääasiallisena lähdeaineistona on göteborginsuomalaisten keskuudessa tehdyt elämäkertahaastattelut. Tutkimustani varten olen itse haastatellut yhteensä 32 henkilöä, joista 22 on Göteborgissa tai sen lähikunnissa asuvia lappilaissyntyisiä ja kolme heidän puolisoitaan. Seitsemän haastateltavaa on lappilaissyntyisiä jossakin vaiheessa Göteborgissa tai sen lähiympäristössä asuneita paluumuuttajia. Omien haastattelujeni lisäksi käytössäni on tutkimusavustajana toimineen kansatieteen opiskelijan 25 haastattelua. Hänen haastateltavistaan 14 on Göteborgissa asuvia lappilaissyntyisiä ja 11 Göteborgissa asuvia mutta muualla kuin Lapin läänin alueella syntyneitä.

Tommi Hoikkalan mukaan sukupolvi muodostuu niistä ihmisistä, jotka ovat eläneet nuoruutensa samaan historialliseen aikaan ja samoissa sosiaalisissa oloissa niin, että he jakavat ja/tai tunnistavat tietyt tälle joukolle erityiset kokemukset.⁷ Näistä kokemuksista käytetään tutkimuskirjallisuudessa käsitettä avainkokemus. "Fennomanian perilliset" -teoksessaan (2002) yhteiskuntatieteilijä Matti Virtanen problematisoi sukupolven käsitettä Karl Mannheimin vuonna 1928 julkaistun sukupolvianalyysin perusteella. Mannheimin sukupolvessa on kolme tasoa: samanikäisten ikäpolvi, kokemuksellinen sukupolvi ja mobilisoitunut sukupolvi. Omassa tutkimuksessani ymmärrän sukupolven nimenomaan kokemuksellisenä sukupolvena. Kokemuksellisen sukupolven luo samanikäisenä koettu yhteinen avainkokemus. Jokin murros, esimerkiksi tämän tutkimuksen kannalta keskeiset sota, jälleenrakennus tai muutto Ruotsiin, tuottaa erityisen sukupolvikokemuksen sille ikäpolvelle, joka murroksen aikana on aikuistumisensa herässä vaiheessa.⁸ Muuttuvassa yhteiskunnassa ihminen saattaa kuitenkin kuulua yhtä aikaa myös useampaan kokemukselliseen sukupolveen.

Omassa tutkimuksessani Ruotsiin muutto on keskeisin koko tutkimusjoukkoa yhdistävä avainkokemus, mutta silti on perusteltua jakaa yläkäsite

"Ruotsiin muuttaneiden kokemuksellinen sukupolvi" ikäryhmien perusteella alakäsitteisiin. Haastateltavat on ryhmitelty ikäryhmänsä perusteella sukupolviin nimenomaan lapsuuden ja nuoruuden kasvuympäristön keskeisten avainkokemusten perusteella.⁹ Lapsuuden kasvuympäristöllä on merkitystä traditioiden välittymisessä sukupolvelta toiselle ja sosiaalistumisella tietyn ryhmän jäseneksi.¹⁰ Näillä prosesseilla on merkitystä myös traditioiden välittämisessä seuraaville sukupolville ja elinikäisessä sosiaalistumisessa. Tamara K. Hareven on pohtinut sitä, miten Yhdysvaltoihin muuttaneiden kanadanranskalaisten siirtolaisuutta edeltäneet tavat ja traditiot ovat yhtäältä vaikeuttaneet ja toisaalta edistäneet teollisuusyhteisöön sopeutumisessa.¹¹ Billy Ehn ja Åke Daun ovat jopa esittäneet kansatieteellisen siirtolaistutkimuksen tehtäväksi tutkia menneen merkitystä, sitä kulttuuriperintöä – muistoja ja kokemuksia – joita maahanmuuttajilla oli mukanaan lähtömaasta. Kulttuuriperintö ei kuitenkaan ole kuin matkalaukku, joka pakataan muuttopäätöstä tehtäessä ja puretaan uudessa kotimaassa kaappeihin ja lipastoihin. Uudessa kotimaassaan muuttajat sopeutuvat uusiin elämäolosuhteisiin vanhaa ja uutta yhdistelemällä.¹²

Olen muodostanut sukupolvet sillä perusteella, minkälaiset lapsuuden ja nuoruuden muistot korostuvat haastateltavien kertomuksissa. Sukupolvijaottelu kertoo siis pikemminkin lapsuus- ja nuoruusvuosien kokemuksista Suomessa, kuin aikuisiän kokemuksista Ruotsissa. Ratkaisu jakaa aineisto sukupolviin on osittain myös tekninen: tietyllä kirjaimella alkava pseudonyymi kertoo henkilön iän ja sitä kautta sen, minkälaiseen Lappiin haastateltava syntyi.

Haastatteluaineiston analyysissä olen jakanut Lapissa syntyneet haastateltavat kolmeen ryhmään syntymävuoden perusteella. Vuosina 1931–1944 syntyneitä nimitän tutkimuksessani sota-ajan lapsiksi (yhteensä kahdeksan naista ja viisi miestä). Heillä kaikilla on tutkimuksessani A-kirjaimella alkava pseudonyymi. Kuvaillessaan lapsuuttaan tähän ryhmään kuuluvat haastateltavat kertovat sota-ajan kokemuksista, evakkoajoista Keski-Pohjanmaalla tai Ruotsissa, isän ja sukulaisten olosta rintamalla, sukulaisista sotalapsena Ruotsissa sekä oman kodin jättämiseen liittyvistä kokemuksista. Vuosina 1945–1948 syntyneitä (yhteensä yhdeksän naista ja viisi miestä) nimitän tutkimuksessani jälleenrakennusajan lapsiksi. Heillä on K-kirjaimella alkava pseudonyymi. Lapsuuden ja nuoruuden kokemuksissa korostuu sota-ajan jälkeinen juurettomuus asutus-

alueilla, tuhoutuneiden kotien rakentaminen sekä loputon työnteko. R-kirjaimella alkavan pseudonyymin olen antanut vuosina 1949–1959 syntyneille, joita nimitän suuren muuton lapsiksi. Heitä on yhteensä 12 naista ja kolme miestä. Tämä ryhmä haastateltava ei enää voinut luottaa siihen, että kansalaiskoulun tai keskikoulun jälkeen työpaikka löytyisi savotoilta ja he jatkaisivat vanhempiansa töitä pientiloilla. Sisarukset, serkut ja sukulaiset lähtivät joukolla työhaakuun Etelä-Ruotsiin. Ruotsin tehtaista tuli vähitellen lappilaisten savotoita, jonne lähdettiin "hakemaan repullinen rahaa". Yksi haastateltavista on syntynyt vuonna 1965. Hän kuuluu siihen sukupolveen, joka kävi peruskoulua.

Suurin osa haastateltavista oli muuttanut Ruotsiin vuosien 1962–1972 välisenä aikana. Vain osa oli muuttanut suoraan Göteborgiin. Kukaan ei alunperin ollut ajatellut muuttavansa pysyvästi Ruotsiin.

Savotta-Suomesta Ruotsiin

Heti sodan jälkeen Ruotsissa alettiin rekrytoida työvoimaa voimakkaasti kasvavaan teollisuuteen. Vuonna 1946 käynnistettiin ulkomaista työvoimaa koskeva selvitys työvoiman inventoimiseksi ja värväämiseksi. Työvoimaviranomaiset saivat tehtäväkseen neuvotella Italian, Unkarin ja Itävallan kanssa työvoiman rekrytoimisesta, ja vuonna 1947 siitä tehtiin sopimus. Vuonna 1949 tehty työvoimalaskenta ja väestöennuste havahduttivat Ruotsin päättäjät nopeisiin toimenpiteisiin uuden ulkomaalaislain laatimiseksi. Siihen saakka lait olivat tähänneet maahanmuuton rajoittamiseen, mutta nyt haluttiin päinvastainen laki, joka helpottaisi maahanmuuttoa. Uusi ulkomaalaislaki hyväksyttiin vuonna 1954. Enää ei vaadittu oleskelulupaa eikä kutsua muuttajalta. Vuonna 1954 solmittiin myös yhteispohjoismaisen työmarkkinasopimus, ja passipakko poistui. Vuotta myöhemmin pohjoismaista keskinäistä yhteistyötä täydennettiin sopimalla isäntämaan kansalaisten kanssa tasavertaiset sosiaaliset oikeudet turvaava sosiaaliturvasopimus. Uuden ulkomaalaislain ja työmarkkinasopimuksen astuttua voimaan ruotsalaiset työnantajat ryhtyivät entistäkin tehokkaampaan työvoiman joukkovärväykseen. Kysyntä ja tarjonta kohtasivat: Ruotsi tarvitsi työvoimaa ja Suomen, Kreikan ja Jugoslavian maaseudulla oli väkeä mutta ei töitä.¹³

1960-luvulla ammattiyhdistysliike alkoi vaatia siirtolaisuuden rajoittamista. Työnantajat vastustivat rajoituksia. Vuonna 1966 kuitenkin hyväksyttiin aloite, jonka mukaan työluvan Ruotsista saattoi saada vain hakemalla sitä ennen matkaa. Vuonna 1967 ryhdyttiin säännöstelemään muuttoa niin, että Pohjoismaiden ulkopuolelta tulevilla piti ennen lähtöä olla järjestettyinä työpaikka ja -lupa sekä asunto. Suomalaisia nämä rajoitukset eivät koskeneet, ja muuttajien lukumäärä vain kasvoi. Ruotsin työmarkkinoiden vetovoima alkoi hiipua 1970-luvun lopulla: suuren muuton vuodet olivat ohi. Oma lukunsa ovat paluumuuttajat, joista osa muutti monta kertaa, ensin Suomeen, sitten takaisin Ruotsiin ja mahdollisesti jälleen Suomeen.¹⁴

Heti sodan jälkeen Ruotsiin muuttajat olivat lähtöisin pääasiassa suomenruotsalaiselta rannikkoseudulta. 1960-luvulla painopiste siirtyi Lappiin ja Pohjanmaalle. "Suuren muuton" vuosina muuttajien koulutus oli yleensä vähäinen, ja he olivat iältään nuoria.¹⁵ Vuonna 1970 Suomen 35 pahimmasta muuttotappiokunnasta 18 sijaitsi Lapin läänissä. Tilastojen kärjessä oli Salla, jonka väkiluvusta yli kuusi prosenttia muutti muuhun Pohjoismaahan. Muutkin Koillis-Lapin kunnat, Pelkosenniemi, Kemijärvi, Savukoski, ovat muuttotilastojen kärjessä samoin kuin naapurikunnat Sodankylä, Posio, Ranua, Kuusamo ja Rovaniemi. Vuonna 1970 Lapin läänin kunnista ainoastaan Simo ei ollut muuttotappiokunta.¹⁶ Sodan jälkeen pääosa Ruotsiin muuttaneista suomalaisista asettui Tukholman ympäristöön ja Tornionjokilaaksoon. 1960-luvulla suomalaiset suuntasivat kulkunsa laajemmalle alueelle, erityisesti Keski-Ruotsin teollisuuspaikkakunnille Tukholman ja Göteborgin väliselle kaistaleelle. Työpaikka Ruotsissa löytyi pääasiassa teollisuudesta.¹⁷

Vuonna 1980 Göteborgissa asui arviolta noin 28 000 suomalaista. Heistä oli tullut vuoden 1960 tienoilla Göteborgin suurin maahanmuuttajaryhmä.¹⁸ Se, mistä päin Suomea Göteborgissa asuvat suomalaiset ovat alunperin kotoisin, ei ole yksiselitteisesti lähteiden puuttumisen vuoksi selitettävissä. Voisi kuitenkin olettaa huomattavan osan heistä olevan alunperin lähtöisin Pohjois-Suomesta – olihan 40 prosenttia 1960-luvun lopun suomalaissiirtolaisista lähtöisin Lapin ja Oulun lääneistä.¹⁹

Suomalaisyhteisön merkittävydestä nimenomaan Göteborgissa kertoo väestön määrän lisäksi suomalaisuutta tukevien instituutioiden toiminta. Vaikka

ruotsinsuomalaisia lehtiä on ilmestynyt yli sadalla nimikkeellä, on vain yksi niistä ollut päivälehti, Göteborgissa vuosina 1976–1981 ilmestynyt Finn Sanomat. Myös Länsi-Ruotsin valtalehdessä, Göteborgissa ilmestyvässä päivälehdessä Göteborgs-Postenissa oli 1960-luvun alusta 1990-luvun alkuun saakka suomenkielinen palsta. Palstalla oli kirkollisia ilmoituksia sekä ilmoituksia tulevista tapahtumista ja mainoksia, mutta myös uutisia. Vaikka suomalaisyhteisön näkyvyys on nykyisin pienempi, on suomalaisilla edelleen omaa toimintaa. Kuvaavaa on, että suur-Göteborgin alueella on 2000-luvun alussa edelleen 36 suomalaisyhdistystä, joista vanhin suomenkielinen yhdistys on vuonna 1960 perustettu Kalastus ja retkeily (Ka-Re).²⁰ Monilla yhdistyksistä on toimintaa varten myös oma kiinteistö. Suomenkielisiä paikallisradioitakin on Göteborgissa kaksi: Radio Eka ja Radio Souvarit. Myös valtakunnallisella radiolla on suomenkielinen toimitus Göteborgissa.

"Sehä oli niinku perhe"

Kysyessäni haastateltaviltani syytä Ruotsiin muuttoon mainitsivat monet heistä muuttopäätöksen syyksi jonkun toisen henkilön asumisen Ruotsissa. Heille ei välttämättä ollut tärkeää se, minkälaisista olosuhteista oltiin lähdössä eikä muutenkaan odotuksia tulevaisuuden suhteen ollut. Tärkeää oli se, kenen luo oltiin menossa ja kenen kanssa kokemukseen lähdettiin. 1960–1970-luvulla Lapin läänin alueen Ruotsiin muutolle oli leimallista sekä ketjumuuhto että ryhmämuutto. Muuttoketjun lenkit muodostuivat useimmiten sukulaisista, omista tai puolison sisaruksista, serkuista tai vielä kaukaisemmista sukulaisista. Jos muuttaja oli jo naimisissa, oli tavallista, että mies muutti ensin – usein sukulaisen tai ystävän luo – ja puoliso sekä mahdolliset lapset seurasivat muutaman kuukauden kuluttua perässä. Kun muistetaan, että 1960-1970-luvulla Lapista muuttaneet tulivat yleensä suurista perheistä, pelkästään lähisukulaisista saadaan suuri joukko muuttajia.²¹

Verkostotutkijat ovat osoittaneet, että ensimmäiset muuttajat ovat usein erilaisessa tilanteessa kuin ne, jotka muuttavat tavallaan "valmiiseen" sosiaaliseen yhteisöön. Ilman sosiaalista verkostoa muuttaminen on riskialtiimpaa ja selvemmin sidoksissa taloudellisiin tekijöihin. Kun laajoihin verkostoihin perustu-

va muuttojärjestelmä on jo muodostunut, kustannukset ja muuttamiseen liittyvät riskit laskevat, muuttaminen muuttuu kitkattommaksi ja muuttopäätöksen taustalla on uudenlaisia motiiveja, kokeiluhulun ohella lähtöalueen tyhjeneminen ja halu pysyä yhteydessä tärkeisiin läheisiin – tavallaan siis sosiaalisen yhteisön osittainen siirtyminen uudelle alueelle.²² Omassa aineistossani ei ollut ketään, joka olisi muuttanut sosiaaliseen tyhjiöön. Vaikka paikkakunnalla ei olisi ollut sukulaisia, oli siellä suomalaisia. Sotalapsena Ruotsissa olleet henkilöt tekevät suomalaisista monella tapaa poikkeavan ryhmän maahanmuuttajaryhmien välisessä vertailussa.

Ketjumuutto ei ole mitenkään suomalaisille maahanmuuttajille ominainen ilmiö. Sama ilmiö on havaittavissa esimerkiksi Turkista Göteborgiin muuttaneiden tai entisestä Jugoslaviasta Tukholmaan muuttaneiden keskuudessa. Göteborgin toisen sukupolven turkkilaisista väitöskirjansa tehnyt Magnus Berg käyttää käsitettä kaverirekrytointi (ruots. kamratrekrytering) kuvaillessaan sitä tapaa, jolla valtaosa ensimmäisen sukupolven turkkilaisista miehistä oli tullut Göteborgiin.²³ Esimerkiksi Göteborgin ehkä suurimmalla suomalaisten työnantajalla, Volvolla, tuettiin yhtiön puolesta tällaista toimintaa. Työvoimapulan aikana toivottiin, että hyvät työntekijät toisivat mukanaan toisia hyviä työntekijöitä kotimaastaan.²⁴ Koska Lapissa perheet olivat suuria, pelkästään sisaruksista kertyi jo aika joukko Ruotsiin lähtijöitä. Suomalaisten kohdalla kaverirekrytoinnin rinnalla oli ns. apulaisrekrytointia: naisista monet tulivat Ruotsiin hoitamaan sukulaistensa lapsia.

Sukulaisista oli apua sekä asunnon että työpaikan hankkimisessa. Esimerkiksi 14-vuotiaana Sodankylästä Ruotsiin muuttanut haastateltava, jolle olen tutkimuksessani antanut pseudonyymin Ronja, sai ensimmäisen työpaikkansa enonsa luona apulaisena. Lähipiiriin kuului myös kolme muuta Göteborgin seudulla asuvaa enoa. Ronja ei viihtynyt Ruotsissa, ja palasi takaisin heti, kun siihen tarjoutui mahdollisuus. Muutamaa vuotta myöhemmin hän palasi kuitenkin takaisin, tällä kertaa poikaystävänsä kanssa. Poikaystävän sisar, kaksi veljeä ja useita serkkuja oli tullut aikaisemmin lähikaupunkiin Boråsiin lankatehtaalle töihin. Myös Ronjan kaksi sisarta muutti Göteborgiin: "Mutta jotenkin sitä [sisarta] kiinnosti, ko kaks siskoa jo Ruotsissa, ni hänki haluaa Ruotsiin. No sittenhän Leena lähti mukkaan, ja hommattiin Leenallekki työpaikka Volvolla.

Että me oltiin yhtäkkiä kolme sisarusta. Asuttiin samassa pihassa. Me Leenan kanssa asuttiin jopa samassa rapussa, hän ylhäällä ja minä alhaalla. No silloinhan oli mukavaa. Sehän oli niinku perhe.", kuvaili Ronja elämänsä Tuven kaupunginosassa.²⁵

Kertun ja hänen miehensä ensimmäinen asunto Göteborgissa, tosin vain viikon ajan, oli miehen sisaren luona. Heidän lisäksi samassa asunnossa asui sisaren miehen kaksi veljeä. Göteborgilaislähiön kerrostaloasunnossa asui siis pariskunta, vaimon veli puolisoineen ja miehen kaksi veljeä.²⁶ Suomalaisyhteisö piti yhtä siinä määrin, että omaan kotiin otettiin asumaan myös muita kuin sukulaisia. Sisäänrakennettuna oli ajatus siitä, että maanmiehen alkutaivalta uudessa ympäristössä helpotetaan. Eräskin haastateltava kertoi omasta kodistaan, jossa vanhempien ja viiden lapsen lisäksi asui "yksi tuttu poika kotikylältä" neljän huoneen ja keittiön asunnossa Tuvesa.²⁷

Kotikyläläisten lisäksi haluttiin auttaa työtovereita. Niinpä monet olivat alivuokralaisena suomalaisen työkaverin luona. Esimerkiksi Aleksin nelihenkinen perhe asui neljä ensimmäistä kuukauttaan toisen perheen luona. Itse asiassa kolmen huoneen ja keittiön bergsjöläiskerrostaloasunnossa asui yhtä aikaa kolme perhettä: "Meillä oli yhteinen keittiö. Ja meillähän oli silloin yhdessä välissä, kolme perhettä asu, kun Akselin serkkupojan perhe tuli sinne kans... ja sisikon perhe puoli vuotta jälkeen. Niin sisikon perhe tuli kans siihen, kun niillä oli asunnon hakemus siellä, niin ne tuli siihen meidän kanssa asumaan. Niin ne otti sen huoneen, missä me asuttiin ensin ja meillä sitten oli se toinen makuuhuone ja olohuone oli sitten yhteinen ja keittiö oli yhteinen, meitä oli kolme perhettä yhdessä. Että se oli melkosta savottaa."²⁸

Pelkästä hyväntekeväisyydestä ei suomalaisten auttamisessa kuitenkaan aina ollut kysymys, sillä alivuokralaiset maksoivat vuokraa. Joillekin maamiesten auttaminen oli keino ansaita rahaa. Ruotsinkielisen puhelun hoitamisesta viranomaisille saatettiin vaatia tunnin palkka.

Joskus suomalaisten auttamishalu joutui varmasti koetukselle, mutta haastattelussa ei tullut esille yhtään esimerkkiä tapauksesta, jossa maanmiestä ei olisi autettu. Toisaalta on selvää, että haastatteluissa on haluttu korostaa auttamishaluista ilmapiiriä. Ne, joilla ei ollut valmiiksi sosiaalista verkostoa johon turvautua, saattoivat hakea asuntoa suomalaisista yhteisöistä kuten Suomi-ko-

dista: "Sitte me lähettiin sitte työvälityksen kautta ja käytiin Trollhättanin kautta Saabilla. Isäntä olisi päässy töihin, mutta naisia ei silloin otettu. No, met tulittiin Göteporihin ja me nukuttiin Volvon parkkipaikalla autossa yö. Ja sitten tuota isäntä pääsi töihin ja mie sain puhelinlaitokselta tiskaajan paikan. Asunnosta ei mittään tietoa. Me mentiin vanhaan Suomi-kotihin, ni sieltä löyvettiin sitte yks ilmoitus. Hän otti alivuokralaisia, ku hän oli justiinsa eronnu. Siinä me asuttiin kuukausi."²⁹

Yhtä lailla kuin haastateltavat korostivat suomalaisten välistä solidaarisuutta, korostivat he pärjäämisen ideaalia. Tapoihin ei kuulunut "turvautua sosiaaliin", vaan mieluummin oltiin vaikka nälässä tai lainattiin rahaa sukulaisilta. Kaikilla ei kuitenkaan uudessa kotimaassa ollut sukulaisia tai muita auttajia. Anders Björklundin aikalaiskuvaus Göteborgin työnvälitystoimistosta huhutikuussa 1979 kertoo henkilöistä, jonka arki ei omassa tutkimuksessani välity. He olivat suomalaisia miehiä, jotka elivät erilaisilla muutamasta tunnista pariin kuukauteen kestävillä tilapäistöillä. Heillä ei Björklundin mukaan ollut "tavallista arkea", vaan elämä oli kovaa työntekoa sekä ajoittaista ankaraa juhlimista ja silmitöntä kuluttamista. Joillekin tilapäistyöt olivat pysyvä elämäntapa, joillekin välivaihe pysyvää työpaikkaa etsiessä.³⁰

Koti lähiössä

Vanha kotiseutu sosiaalisten verkostojen muodossa oli siis vahvasti läsnä uudella kotiseudulla Göteborgissa. Omaan perheeseen, sukulaisiin, kyläläisiin ja suomalaisiin ylipäättänsä turvaututtiin kun etsittiin töitä, asuntoa ja lastenhoitajaa. Göteborgissa ei ole leimallisesti suomalaiskaupunginosiksi tulkittavia alueita, mutta selvästi on nähtävissä, että suomalaiset mielellään hakeutuivat asumaan tiettyihin kaupunginosiin. Maantieteilijä Eric De Geer kartoitti suomalaisten asuinalueet Göteborgissa vuosina 1968 ja 1979. Lähteenä hän käytti seurakunnan arkistoja ja henkikirjoja. Vuonna 1968, siis juuri ennen muuttoaallon huippua, Biskopsgårdenin seurakunnassa asui 1 190 suomalaista, mikä oli 3,3 prosenttia koko seurakunnan väestöstä. Tuven seurakunnan jäsenistä 6,5 prosenttia (589 henkilöä) oli suomalaisia. Hagan seurakunnassa asui 236 suomalaista (4,7 % seurakuntalaisista) ja Kristinen seurakunnassa 281 suoma-

laista (4,3 % seurakuntalaisista). Nylösen seurakunnassa asui suomalaisia 985 (4,1 %), Angeredin seurakunnassa 215 (3,7 %) ja Backan seurakunnassa 366 (3,6 %). Vuonna 1979 absoluuttisesti suurin suomalaisväestö oli koillisen lähiöissä, Gårdstenissä (2 425), Hjällbossa (2 163), Bergsjössä (2 105) ja Kortedalassa (552). Toinen suomalaiskeskittymä oli Götajoen toisella puolella Hissingenissä, Biskopsgårdenissa (2 073), Tuveissa (1 086) ja Backassa (631). Suhteessa muihin väestöön suomalaisia oli erityisen paljon Hjällbossa (13,4 %), Bergsjössä (14,5 %) ja Gårdstenissä (17,4 %).³¹

De Geerin tarkastelusta ilmenee, että suomalaiset asuivat siis pääasiassa Göteborgiin 1960- ja 1970-luvulla niin sanotussa miljoonaohjelmassa (miljonprogrammet) rakennetuissa lähiöissä.³² Miljööltään ne muistuttavat Per-Markku Ristilammen väitöskirjassaan (1994) kuvailemaa Malmön Rosengårdia ja Karl-Olov Arnstbergin tutkimuksessaan kuvailemaa Tukholman Skärholmenia (1979). Myös Åke Daunin kuvaukset asumisesta ja elämäntavasta Tukholman Vårbergissä voidaan rinnastaa Göteborgin maahanmuuttajien suosimiin kaupunginosiin – vaikka Daun ei maahanmuuttajia tutkimuksessaan mainitsekaan.³³

Kenttätöiden aikana göteborginsuomalaisten suosimat lähiöt Gårdsten, Bergsjö, Kortedala, Tuve ja Backa tulivat myös minulle tutuksi. Kukaan haastateltavistani ei asunut kaupungin keskustassa tai eteläisissä kaupunginosissa. Sen sijaan moni asui ympäryskunnissa omakotitaloissa. Haastattelussa tuli myös esille kaupunginosien "suomalaisuus". Bergsjö oli 1960-luvun lopulla Katariinan mielestä levoton paikka juuri siksi, että kaikki suomalaiset ohjattiin sinne: "No, mutta sinnehän pantiin kaikki. Kato, pakkohan niijen oli asuntoja saaha, ku ei missään ollu asuntoja. No sinnehän ne änkäs sitte kaikki. Että sielähän ne oli suurin osa. Kyllähän ne töissä kävi, mutta saattohan sitä rillutella, vaikka käy töissäkin, viikonloppuna."³⁴ Useimmille asuinalueen suomalaisuus oli positiivinen asia: "Joo, viihdyttiin [Gårdstenissa], siellä oli niin paljon suomalaisia siellä meidän pihassakin. Meillä oli paljon yhteistoimintaa, tai paljonkin siinä kun oli niitä pihvoja."³⁵ Railin mukaan Tuveissa oli "hirveen paljon suomalaisia, yleensä joka puolella".³⁶

1960-luvulla alkaneella miljoonaohjelmalla haluttiin korjata kaksi kansankodin yhteiskunnallista ongelmaa, asuntopula ja ahtaasti asuminen. Näiden on-

gelmien syntymiseen vaikutti muun muassa maahanmuuttajien määrän voimakas kasvaminen Ruotsissa.³⁷ Karl-Olov Arnstbergin mukaan miljoonaohjelma synnytti yhtä paljon ongelmia kuin ratkaisikin.³⁸ Yhtä kaikki, omat haastateltavani ovat viihtyneet koillisissa lähiöissään. Monille asuinympäristön luonnonläheisyys ja suomalaisuus olivat keskeisiä asunnonvalintakriteerejä. Haastateltavat eivät halunneet asumaan keskustaan, kivikaupunkiin, vaan heille metsäiset lähiöt edustivat miellyttävämpää miljööä.

Alma kuvaili asuinpaikan valintakriteerejä – tavoitteena metsän läheisyys, rauhallisuus ja isot pihat – tavalla, joka tulee esille muissakin haastatteluisissa³⁹: "Siihen rakennettiin insatsiasuntoja, uusia sinne aika lähelle. Sieltä tuli kans semmonen lappu, että jos on kiinnostunut niin... Mää tietennii sanakirjan kanssa... Mut, että saatiin sieltä asunto ja otettiin se. Ihanan rauhallisempi paikka, isot pihat oli. – Se [asunto] oli aika hyvä siinä mielessä, että se oli ihan metän reunassa siinä, et se oli niin kun, melkeen kun maalla asus. Meidän parvekkeelta näkyi tällai näin mettää, niin kun tossa, että tie meni välistä. Sit siinä oli iso piha ja lapsille leikkipaikat kaikki siinä pihassa. Sit siinä oli kolme huonetta ja keittiö meillä sit siinä oli, et ei se isompi ollut [kuin edellinen asunto], rauhallisempi kun mitä oli tää kolossi [vuokra-asunto samalla alueella] ollut."⁴⁰

Se, että naapuristossa asui muita suomalaisia, oli monelle tärkeää lastenhoitoyöstä. Monet järjestivät lastenhoidon niin, että lapset olivat naapurin suomalaisella "päivä-äidillä" hoidossa vanhempien ollessa töissä. Päivä-äidit olivat yleensä kotiäitejä, jotka lisäansioita saadakseen hoitivat myös muita kuin omia lapsiaan. Naapureiden apuun saatettiin turvautua koko työvuoron ajaksi tai vain muutamaksi tunniksi tai hetkesi. Jos molemmat vanhemmat olivat vuorotöissä, tekivät he usein eri vuoroa ja näin lapsille tarvitsi hoitajan vain vuorovaihdon ajaksi. Koululaiset saattoivat käydä välipalalla naapurissa koulusta päästyään, vaikka eivät varsinaisesti iltapäivähoidossa olleetkaan. Se, että hoitaja oli suomalainen, oli haastateltaville tärkeää monestakin syystä. Yksi niistä liittyy haaveeseen paluumuutosta. Pidettiin tärkeänä, että lapsi osaisi suomea, koska Suomeen palaamisen jälkeen hän tulisi kuitenkin tarvitsemaan kieltä.⁴¹

Työpaikka Volvolla

Gösta Arvastson on väitöskirjassaan "Maskinmänniskan" (1987) käsitellyt teollisuustyön muuttumista 1900-luvun Göteborgissa. Tutkimuskohteena hänellä on kolme työnantajaa: Volvo, SKF ja telakat eli ruotsinsuomalaisittain "varvit" (Eriksberg varv, Arendalsvarvet, Götaverken cityvarvet). Göteborg oli kasva-va suurkaupunki, joten työmahdollisuudet olivat lähes rajattomat. Siitä huolimatta Volvo, telakat ja SKF työllistivät nimenomaan suomalaisia Göteborgissa. Arvastsonin etnografinen kuvaus on oman tutkimukseni kannalta merkittävä. Hän teki kenttätyönsä vuosina 1977–1981, siis aikana, jolloin suomalaisuus oli Göteborgissa vahvimmillaan. Arvastson toteaaakin leikkimielisesti haastateltavinaan siteeraten, että Volvon autotehdas pitäisi lakkauttaa, jos suomalaisia ei olisi – niin merkittävä työntekijäryhmä he olivat.⁴² Volvon Torslandan tehtaalla maahanmuuttajien määrä oli suurimmillaan 1970-luvun alussa, jolloin heitä oli 70 prosenttia työhönotetuista. Maahanmuuttajista suurin osa oli suomalaisia jugoslaviaalaisten muodostaessa toiseksi suurimman ryhmän.⁴³

Magnus Mörck on korostanut verkostojen merkitystä työpaikan saamisessa. Kun muita kvalifikaatioita ei ollut, työpaikat saatiin henkilökohtaisten kontaktien välityksellä. Tutkimuksessaan göteborgilaisista työläisistä hän kertoo norrlantilaisesta työstä, joka tuli göteborgilaiseen tehtaaseen töihin poikaystävän houkuttelemana – ja poikaystävän järjestämään työpaikkaan. Edelleen hän kertoo smoolantilaisesta naisesta, jonka veli järjesti hänelle työpaikan Göteborgista, ja jonka puoliso seurasi häntä myöhemmin samaan työpaikkaan. Kolmas nainen kierteli eri työpaikoissa Etelä-Ruotsissa, kunnes jäi pysyvästi Göteborgiin serkun järjestämään työpaikkaan.⁴⁴ Samanlaiset mekanismit toimivat myös suomalaisten rekrytoitumisessa.

Haastateltavat kokivat olevansa työpaikallaan arvostetumpia kuin muut maahanmuuttajaryhmät ja jopa ruotsalaiset työntekijät.⁴⁵ Myös tutkijoiden mukaan suomalaisilla miehillä oli kaikilla mittareilla mitattuna parhaat etene-
mismahdollisuudet Volvolla. Sen sijaan naiset olivat huomattavasti huonommassa asemassa.⁴⁶ Tehtaalla työntekijöitä havainnoineet tutkijat ovat tulleet siihen tulokseen, että suomalaiset pysyttelivät pääasiassa omissa porukoissaan. Suomalaisten hyvään asemaan vaikutti se, että he pitivät yhtä. Tutkimusten haastattelusitaateista välittyy sellainen kuva, että suomalaisten hyvää asemaa

jopa kadehdittiin muiden maahanmuuttajaryhmien keskuudessa.⁴⁷ Se, että suomalaiset eivät olleet aktiivisia ammattiyhdistystoiminnassa kertonee siitä, että suomalaisilla oli ryhmänä muita vaikutuskanavia työpaikallaan.⁴⁸ Toisaalta monen mielestä suomalaisille riitti, että oli töitä. Tästä syystä he eivät esittäneet työskentelyolosuhteita koskevia vaatimuksia. Ronjan mukaan suomalaiset tekivät työt vaikka jaloillansa, jos eivät käsillään enää pystyneet.⁴⁹ Pitäytyminen ay-toiminnan ulkopuolella, tyytyminen vallitseviin oloihin ja ankara työetiikka ovat varmasti edistäneet suomalaisten miesten etenemismahdollisuuksia työpaikalla.

Työtä ei tehdä ainoastaan rahan ansaitsemiseksi: myös työn sosiaalinen merkitys on suuri. Monelle työelämään siirtyminen on merkinnyt myös uutta vertaisryhmää, kuten Åke Daun on lähiötutkimuksessaan osoittanut.⁵⁰ Kotona omaa lastaan ja yhtä päivähoitolaista hoitaneelle Raunille työpaikka Volvolla merkitsi mahdollisuutta tavata suomalaisia: "Se tuntu ihan mukavalta [aloittaa työt Volvolla 1970]. Siellä oli valtavan paljon suomalaisia, et se tuntu kivalta niinku päästä sinne. Mähän olin aika yksin kotona. Et mulla oli vaan tää päivähoitolaista ja oma tyttö, ja sitä ei... jokunen naapurin äiti, joka oli kotona päivät... Mut se oli, olihan se toisenlaista, ku sitä pääsi vähän enemmän siihen sosiaaliseen elämään kiinni, ettei ihan ollu vaan siellä perhepiirissä. – Mä olin paa-nalla, tai niinku liukuhihnalla ensimmäiset kolme viikkoa. Siinä oli mulla suomalainen nainen opettamassa. Ja sitte oli muun muassa suomalainen työnjohtaja. Et siin ei ollu vaikeuksia. Ja sitten, ku mä pääsin sinne samaan paikkaan, missä mun mies oli, ni mä olin ainuana suomalaisena naisena siellä. Sit siel oli yks jugoslaavinainen ja yks ruotsalainen. Ja meitä oli sitte ehkä semmonen parikymmentä kaikkiaan ollu siinä. Et se oli erittäin semmonen miesvoittainen työpaikka, mutta nämä helpommat hommat mitä tehtiin, sai naiset sitte. – Koko porukka teki sitä samaa. Ni meillä oli kyllä valtavan hyvä porukkahenki. Ei tullu koskaan rotujen välillä mitään."⁵¹

Monet muutkin haastateltavat korostavat työntekijöiden välistä solidaarisuutta myös kansallisuusrajat ylittäen. Haastateltavat antavat monikulttuurisesta ympäristöstä huomattavasti positiivisemmän kuvan kuin tutkijat. Työpaikan mukavat hetket liittyivät valtaosaltaan kahvi- ja ruokataukoihin, "rasteihin", mutta myös työajalla voitiin keskustella. Koneet olivat ajoittain

epäkunnossa, ja nämä tauot käytettiin tehokkaasti hyväksi. Työajalla käsitöiden tekeminen oli eräänlaista harmaata taloutta, jossa työnantajan ostamaa aikaa käytettiin omiin tarkoituksiin.⁵²

Osa haastateltavista oli edelleen työelämässä, ja heidän kuvauksensa työstä keskittyvät työoloissa tapahtuneisiin muutoksiin ja parannuksiin. Vallitseviin oloihin ei enää tyydytä vaan työoloja pyritään kehittämään myös itse, usein kollektiivisen vastarinnan kautta. Parikymmentä vuotta Volvolla työskennellyt Kerttu totesi työympäristön muuttuneen viihtyisämmäksi. Tilat ovat maalattuja ja siistejä; paikoista pidetään huolta. Tauot voi viettää rastihuoneissa, mutta muiden pitkään Volvolla työskennelleiden suomalaisten lailla Kerttu viettää tauot työpisteellään istuskellen ja rupatellen.⁵³ Katri korosti työkavereiden merkitystä viihtyvyydelle: "Tämä Kalle ja Kerttu. Me istuthan, pelataan korthia siinä [tauolla]. Että jotakin, yritethän ajatukset panha muualle, ettei työtä aatella sillon ku rasti on. Me istuthan alakerrassa ja kattottaan vähän ylöspäin, ni siellä toinen porukka pellaa. Ku me emmä osaa tupakoiija, ne istuu siellä piippuhyllyllä, missä saa tupakoiija. Mä olen Kallen tuntenu parikymmentä vuotta ja sitte Kertun mä olen oppinu tuntemaan, nyt viis vuotta. Ja hirveän mieleisiä työkavereita kumpikin. Sitte meitä saattaa kertyä, että se on ruotsalaisia siinä samassa. Ni sillon se on käännettävä tälle vieraalle kielelle se puhe. Että ku meil on työhenki hirveen kova ruotsalaisten ja suomalaisten kesken. Ni se saattaa monta kertaa mennä, että rasti mennee siihen, että suunnitellaan ja suunnitellaan, et jos tuon työn tekis toisella lailla, ni se vois olla helpompi. Et meil on semmonen porukkahenki. Meit on 28 meän ryhmässä. Ja niin kova porukkahenki, että... Jos yks sanoo, että minä en tee, ei niitä kukkaa tee sitte. Jos tunnuttaa, että se on liian raskas, ettei kerkeä, ni se tunnuttaa, että en mä tee tuota. Että se on porukan päätös heti."⁵⁴ Tilanne on siis muuttunut 1970-luvusta. Suomalaiset eivät enää klikkiydy keskenään vaan toimivat kollektiivina koko työyhteisön kanssa.⁵⁵

Katri, Kerttu ja Kalle viettävät tauot pääasiassa muiden Pohjois-Suomesta kotoisin olevien työtovereiden kanssa, mutta pohjoissuomalaisuudella ei heidän mielestään ole työpaikalla merkitystä. "Rollen som invandrare är inte i första hand beroende av människans ursprung, Serbien eller Kroatien, Norditalien eller finska Lappmarken. Den är i högre grad beroende av vilket arbete som in-

vandrare utför i fabriken. Arbetsmarknaden är en kulturell marknad, som syftar till att klargöra både könsgränser och de karaktsdrag som olika folkslag representerar", toteaa myös Gösta Arvastson.⁵⁶ Porukkahenkikään ei ole ainoastaan suomalaisten ylläpitämä, kuten edellä esitetyistä esimerkeistä hyvin käy ilmi. Ruumiillisissa töissä työn sisältö ei välttämättä ole työntekijäänsä palkitseva. Siksi työryhmän merkitys korostuu työn viihtyvyystekijöitä etsittäessä. Kun on joku, jonka kanssa puhua, lisääntyy viihtyvyys työssä ja näin ollen "porukkahenki" koetaan tärkeäksi.⁵⁷

Suomalaisena Göteborgissa

Tanssin merkitystä maahanmuuttajille tutkinut Owe Ronström erottelee etnomusikologisessa väitöskirjassaan "Att gestalta ett ursprung" (1992) neljä vyöhykettä, joissa entisestä Jugoslaviasta Tukholmaan muuttanut henkilö toimii sosiaalisen ryhmän jäsenenä. Kokonaan ei-julkista vyöhykettä hän nimittää makuuhuonevyöhykkeeksi. Siihen kuuluu ainoastaan henkilön lähin piiri. Tällä yksityisellä vyöhykkeellä henkilö on ensisijaisesti nainen, mies, puoliso, isä tai äiti. Seuraava vyöhyke on olohuonevyöhyke, johon kuuluu oman perheen lisäksi sukulaisia ja ystäviä. Tilana olohuone on puolijulkinen, koska tutkimuskohteenä olevan ryhmän jäsenillä on tapana viettää runsaasti aikaa kyläillen toistensa luona. Kolmas vyöhyke on kansalaisen vyöhyke, joka on täysin julkinen. Julkisella vyöhykkeellä henkilö on esimerkiksi kadulla kävelevä tehtaantöyläinen tai asiakas pankin jonossa, eikä hänen alkuperänsä tai maahanmuuttajan statusensa käy ilmi. Neljäs vyöhyke, lähipiiri, koostuu paikoista, jossa maahanmuuttajat kohtaavat toisiaan kodin ulkopuolella, esimerkiksi seurakunnasta, yhdistyksistä, kahviloista, kaupoista, työpaikoista ja pyykkivista.⁵⁸

Göteborginsuomalaisten sosiaalisissa verkostoissa perheen ja suvun muodostamat säikeet lienivät keskeisimmät. Ainakin haastateltavat itse ovat korostaneet perheen merkitystä. Sosiaaliset verkostot eivät kuitenkaan rajautuneet pelkästään perhepiiriin. Vähitellen asuinyhteisöstä, joka tosin usein oli suomalaisvoittoinen, tuli uusi kotiseutu. Useilla työpaikoilla, esimerkiksi Volvolla, oli paljon suomalaisia työntekijöitä. 1970-luvulla yleinen henki – uhoksikin sitä voisi nimittää – oli, että ruotsalaisten oli syytä opiskella suomen kieli, jos he

halusivat keskustella suomalaisten kanssa. Henki kertoo suomalaisten omanarvontunnosta ja siitä, että suomalaiset (miehet) olivat arvostettuja työntekijöitä Volvolla.

Göteborgissa oli – ja on edelleen – monia suomalaisten kohtaamispaikkoja, jotka kuuluvat Ronströmin mainitsemaan neljänteen vyöhykkeeseen: seurakunta, yhdistykset, kahvilat, kaupat, työpaikat, pihat, saunat ja pyykkituvat. Suomalaisten kohdalla kahvilat eivät olleet tärkeitä mutta sen sijaan tanssipaiikat olivat. Göteborgin suomalaistansseista etnomusikologian väitöskirjansa kirjoittanut Pekka Suutarin mukaan "tanssiminen ja tansseissa käynti oli sosiaalisesti tärkeää, koska siellä tavattiin ikätovereita, miehiä ja naisia, ja siellä saatettiin keksiä uusia harrastuksia ja luoda ruotsinsuomalaisia ihmissuhdeverkostoja. Näiden kertomusten mukaan muutto uuteen maahan ei suinkaan merkinnyt syrjäytymistä tai eristäytymistä [- -], vaan päinvastoin hyvin innokasta ja toimeiliasta aikaa, kun tarjolla oli seuratoimintaa, tansseja, urheilua tai suomalaisyhdistyksen sauna sosiaalisine mahdollisuuksineen."⁵⁹

Suomalaisten tanssipaikkojen kulta-aikaa oli ymmärrettävästi 1970-luku, jolloin suomalaisten määrä Göteborgissa oli suurimmillaan. Ronjan mukaan "sil-lon ennen vanhaan, täällähän tosiaan sitte ku mennään sinne tanssihommiin. Ni voi taivas ku sehän oli työnjako tällainen näin, että nuoret meni Kenguruun. Se oli se disko mukamasten. Sitte meni nämä, eronneet tai karanneet, menivät tuohon Kolmeen Kruunuun, ku sinne oli ikäraja 21. Ja sitte semmoset, jotka oli jo sitten pikkusen niinkö jo vanhentuneita tai muuttaneet tuohon alkoholipuol-elle, ni ne meni Hissigen husiin. Tai Stamppiin. Stamppeniin mentiin sitte, ku ei muualle enää päästy".⁶⁰ Haastateltavat ovat hakeutuneet lähes poikkeukset-ta nimenomaan suomalaisiin tanssipaikoihin. Kyse ei ole ainoastaan puhutusta kielestä vaan myös tanssin kielestä ja eri tanssilajeista, varsinkin tangosta ja humpasta.⁶¹

Johtopäätökset

Lapin läänin alueelta Göteborgiin 1960–1970-luvulla suuntautunut muutto-liike on noudattanut ketjumuuton periaatteita. Ruotsiin ei ole lähdetty yksin vaan useimmiten on seurattu aikaisemmin muuttanutta sukulaista tai naapu-

ria. Matkaan lähdettiin yleensä sukulaisten tai ystävien kanssa. Aikomuksena ei välttämättä ollut pysyvä muutto. Ilmiö on tyypillinen kaikkialla maailmassa, eikä se ole aikaan tai paikkaan sidottu.⁶² Lappi on kuitenkin siinä mielessä erityisasemassa, että sota-aikana Lapista oltiin evakossa Ruotsissa ja Lapista lähetettiin paljon lapsia sotalapsiksi Ruotsiin. On mielenkiintoinen kysymys mikä merkitys sota-aikana syntyneillä sosiaalisilla verkostoilla on ollut muuttoliiikkeelle. Omassa aineistossani evakkokokemukset liittyvät mielikuvaan Ruotsista vaurauden ja hyvinvoinnin maana, mikä on vaikuttanut muuttopäätökseen. Kukaan haastateltavistani ei ollut itse ollut sotalapsena Ruotsissa, mutta sen sijaan usea mainitsivat muuttopäätöstä tehdessään ottaneensa yhteyttä Ruotsissa asuvaan sukulaiseensa, joka oli jäänyt Ruotsiin sotalapsena.⁶³

Yhdysvaltoihin tekstiilitehtaaseen muuttaneet kanadanranskalaiset olivat kuvanneet haastattelijalle uutta yhteisöään perheen kaltaiseksi instituutioksi: "We were like a family!".⁶⁴ Samalla tavalla haastateltavani kuvailivat suomalaisyhteisöä Göteborgissa. Usein työpaikan ja asunnon hankkimisessa auttoi sama henkilö, jonka perässä Göteborgiin oltiin muutettu. Ensimmäinen koti Göteborgista löytyikin usein suomalaisperheen alivuokralaisena. Työpaikan saannissa auttoi usein maanmiehen suositus. Lastenhoito pyrittiin mahdollisuuksien rajoissa hoitamaan kotipiirissä joko niin, että ulkopuoliseen apuun ei turvauduttu lainkaan, tai jos turvauduttiin, hankittiin lapselle suomenkielinen hoitaja naapuristosta tai Suomesta.

Vanha kotiseutu oli siis sosiaalisten verkostojen muodossa vahvasti läsnä uudella kotiseudulla Göteborgissa niin työpaikalla kuin kotonakin. Saman ilmiön huomasi myös Tamara K. Hareven kanadanranskalaisia Yhdysvalloissa tutkiessaan. Hänen mukaansa Quebecin pientiloilta ja tukkikämpiltä New Hampshireen muuttanut ei tehtaalle tullessaan astunut sosiaaliseen tyhjiöön ensimmäisenä työpäivänään. Sukulaiset olivat valmiina auttamaan ja opastamaan maalta muuttanutta.⁶⁵

Vaikka kyseessä on eri aika, maa ja jopa maanosa, on sosiaalisissa yhteisöissä tietynlaista samanlaisuutta. Göteborgissa kuitenkin useimmiten riitti, että oli suomalainen. Yhteenkuuluvuuden tunteen syntyminen ei siis edellyttänyt sukulaisuutta tai naapuruutta.

Tamara K. Hareven kiinnittää huomiota myös siihen, että Kanadaan jääneellä sosiaalisella verkostolla oli merkitystä myös uudessa asuinmaassa. Kotimaahan jääneet sukulaiset olivat eräänlainen vakuutus. Ajatus kotiinpaluusta oli aina mahdollinen, ja sukulaisten joukosta rekrytoitiin lastenhoitajia.⁶⁶

Myös göteborginsuomalaiset pitivät yhteyttä suomalaisiin sukulaisiinsa. Lähes poikkeuksetta kesäloman ajaksi matkustettiin vanhalle kotiseudulle Lappiin. Lomaa ei vietetty ainoastaan Suomeen jääneiden läheisten kanssa, sillä kaikilla Ruotsiin muuttaneilla oli kesäloma, "industrisemester", samaan aikaan. Ruotsissa syntyneet serkut tapasivatkin toisiaan mummolassa kesälomien aikana Suomessa.

Viitteet

- ¹ Arvidsson, Alf: Narratives within Life-Historical Interviews. *Arv. Nordic Yearbook of Folklore* 1995, 36–39.
- ² Artikkelini pohjautuu Suomen Akatemian "Kahden puolen Pohjanlahtea - Svenskt i Finland, finskt i Sverige" -ohjelmassa meneillään olevaan tutkimushankkeeseeni "Göteborg - Sallan suurin kylä".
- ³ Ks. Frykman, Jonas: Biografi och kulturanalys. Tigerstedt, Christoffer, Roos, J.P. & Vilkkö, Anni (red): Självbiografi, kultur, liv. *Levnadshistoriska studier inom human- och samhällsvetenskap. Brutus Östlings Bokförlag Symposion. Stockholm* 1992, 241–242, 243.
- ⁴ Svensson, Birgitta Livtid: Metodiska reflektioner över biografiskt särskiljande och modern identitetsformering. Alsmark, Gunnar (red): Skorta eller själ? Kulturella identiteter i tid och rum. *Studentlitteratur. Lund* 1997, 50.
- ⁵ Arnstberg, Karl-Olov: *Etnologisk samhällsforskning. Studentlitteratur. Lund* 1992, 11.
- ⁶ Kansatieteen metodeista ks. Arnstberg, Karl-Olov: *Fältetnologi. Carssons. Stockholm* 1997; Arvidsson, Alf: *Etnologi. Perspektiv och forskningsfält. Studentlitteratur. Lund* 2001; Ehn, Billy & Löfgren, Orvar: *Vardagslivets etnologi. Reflektioner kring en kulturvetenskap. Natur och kultur. Stockholm* 1996.
- ⁷ Hoikkala, Tommi: Suuret ikäluokat ja työ. Parikka, Raimo (toim.): *Suomalaisen työn historiaa korvesta konttoriin. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki* 1999, 401.
- ⁸ Virtanen, Matti: Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 831. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki* 2002, 22–23.
- ⁹ Olen halunnut korostaa lapsuuden sosiaalistumisen merkitystä siitäkin huolimatta, että esimerkiksi suomalaisen elämäkertatutkimuksen uranuurtaja J.P. Roos on erotellut sukupolvet varhaiskeski-ikäen kokemusten perusteella. Ks. Roos, J.P.: *Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki* 1987, 51–59.
- ¹⁰ Ks. esim. Götebo Johannesson, Pia: *Mjök, bär och eterneller. Om genus och tillvarons mångtydighet. Carlssons. Stockholm* 1996, 15.
- ¹¹ Hareven, Tamara K: *Family time & industrial time. The relationship between the family and work in a New England industrial community. Interdisciplinary perspectives on modern history. Cambridge University Press. Cambridge* 1982, 5.
- ¹² Daun, Åke & Ehn, Billy: *Blandsverige. Om kulturskillnader och kulturmöten. Carlssons. Stockholm* 1989, 10.
- ¹³ Ks. Korkiasaari, Jouni: *Suomalaiset Ruotsissa 1940-luvulta 2000-luvulle. Suomalaiset Ruotsissa. Suomalaisen siirtolaisuuden historia 3. Siirtolaisinstituutti. Turku* 2000, 146 - 147.
- ¹⁴ Korkiasaari 2000, 149.
- ¹⁵ Korkiasaari 2000, 159.
- ¹⁶ Korkiasaari 2000, 157.
- ¹⁷ Korkiasaari 2000, 159, 169, 174.

- ¹⁸ De Geer, Eric: Finländare i Göteborg I. Rapport i anslutning till utställningen Finsk Sisu i Göteborg i Kronhuset, Göteborg. Moniste 1980, 3, 6.
- ¹⁹ Suutari, Pekka: Götajoen jenka. Tanssimusiikki ruotsinsuomalaisen identiteetin rakentajana. Suomen etnomusikologisen seuran julkaisuja 7 & Ruotsinsuomalaisten arkiston julkaisuja 4. Suomen etnomusikologinen seura & Arkivet för sverigefinländare. Helsinki & Tukholma 2000, 41.
- ²⁰ Suutari 2000, 52, 53, 57.
- ²¹ Ks. Snellman, Hanna: Ruuttiin lähössä! Ruotsinsuomalaisten muuttoliike Etelä-Ruotsiin 1960–1970-luvulla. Historiallinen Aikakauskirja 99 (2001):3, 293–299; Snellman, Hanna: Telling Migrations: Individual Experiences in the Postwar Changing Society of the North. Denis, Philippe & Worthington, James (eds.): The Power of Oral History. Memory, Healing and Development. XII International Oral History Conference, Pietermaritzburg, South-Africa 24–27 June 2002. The International Oral History Association. Pietermaritzburg 2002, 999–1016; Snellman, Hanna: Vivencias de la emigración en Escandinavia. Escenarios Migratorios Historia, antropología y fuentes orales 28 (2002):3 a, 59–72.
- ²² Massey Douglas S. & Arango, Joaquín & Hugo, Graeme & Kouaouci, Adela & Taylor, Edward J: Theories of international migration: Review and appraisal. Population and Development Review 19 (1993): 3, 448–450.
- ²³ Berg, Magnus: Seldas andra bröllop. Berättelser om hur det är: turkiska andragenerationsinvandrare, identitet, etnicitet, modernitet, etnologi. Skrifter från Etnologiska föreningen i Västsverige 18. Etnologiska föreningen i Västsverige. Göteborg 1994, 67, 76; Ronström, Owe: Att gestalta ett ursprung. En musketnologisk studie av dansande och musicerande bland jugoslaver i Stockholm. Institutet för folklivsforskning. Stockholm 1992.
- ²⁴ Olsson, Kent: Göteborgs historia. Näringsliv och samhällsutveckling. Från industristad till tjänstestad 1920–1995. Nerenius & Santréus Förlag AB. Stockholm 1996, 239.
- ²⁵ Göteborginsuomalaisten haastattelut. Nainen s. 1955. Haastattelijana Sanna Brander. Lusto, Punkaharju.
- ²⁶ Göteborginsuomalaisten haastattelut. Nainen s. 1947. Haastattelijana Hanna Snellman. Oulun maakunta-arkisto (OMA).
- ²⁷ Göteborginsuomalaisten haastattelut. Mies s. 1954. Haastattelijana Hanna Snellman. OMA
- ²⁸ Göteborginsuomalaisten haastattelut. Mies s. 1937. Haastattelijana Hanna Snellman. OMA
- ²⁹ Göteborginsuomalaisten haastattelut. Nainen s. 1946. Haastattelijana Hanna Snellman. OMA
- ³⁰ Björklund, Anders: Skitjobb – om några tillfällighetsarbeters verklighetskonstruktion. Arnstberg, Karl-Olav & Björklund, Anders & Bohman, Stefan & Hellspong, Mats & Jansson, Lena & Lindvall, Karin & Richette, Christian (red): Korallrevet. Om vardagens kulturmönster. Carlsson & Jönsson Bokförlag AB. Stockholm 1983, 112–113.
- ³¹ De Geer 1980, 6–7.
- ³² Berquist, Magnus: Det urbana landskapets förvandlingar. Stadens Janusansikten. Göteborgare tycker om Göteborg. Skrifter från etnologiska föreningen i Västsverige 37. Etnologiska föreningen i Västsverige. Göteborg 2002, 22–25.
- ³³ Ks. Arnstberg, Karl-Olov & Ekenborn, Lars: Tio år efteråt. Skärholmen - anteckningar och fotografier. Liberförlag. Borås 1979; Arnstberg, Karl-Olov: Miljonprogrammet. Carlssons. Stockholm 2000; Daun, Åke: Förortsliv. En etnologisk studie av kulturell förändring. Bokförlaget Prisma. Stockholm 1974; Daun, Åke: Boende och livsform. Tidens Förlag. Borås 1980; Ristilampi, Per-Markku: Rosengård och den svarta poesin. En studie av modern annorlundahet. Symposium. Stenhag 1994; Ristilampi, Per-Markku: Betongförorten som tecken. Arnstberg, Karl-Olov & Ramberg, Ingrid (red): I stadens utkant. Perspektiv för förorter. Mångkulturella centrum. Vällingby 1997; Zintchenko, Lennart: Hammarkullen som offentlig bild. Arnstberg, Karl-Olov & Ramberg, Ingrid (red.): I stadens utkant. Perspektiv på förorter. Mångkulturella centrum. Vällingby 1997.
- ³⁴ Göteborginsuomalaisten haastattelut. Nainen s. 1948. Haastattelijana Sanna Brander. Lusto, Punkaharju.
- ³⁵ Göteborginsuomalaisten haastattelut. Nainen s. 1958. Haastattelijana Hanna Snellman. OMA
- ³⁶ Göteborginsuomalaisten haastattelut. Nainen s. 1951. Haastattelijana Hanna Snellman. OMA
- ³⁷ Ks. Arnstberg 2000, 175; Ristilampi 1994, 12, 59; Zintchenko 1997, 63.
- ³⁸ Arnstberg 2000, 61.
- ³⁹ Ks. esim. Göteborginsuomalaisten haastattelut. Nainen s. 1951. Haastattelijana Hanna Snellman OMA.; Nainen s. 1937; nainen s. 1955. Haastattelijana Sanna Brander. Lusto, Punkaharju.
- ⁴⁰ Göteborginsuomalaisten haastattelut. Nainen s. 1944. Haastattelijana Hanna Snellman.
- ⁴¹ Ks. Snellman, Hanna: Hellan ja paanan välissä. Hannikainen, Matti & Salasuo, Mikko (toim.): Elämän muotoja. Kertomuksia yksilöstä ja yhteiskunnasta. Koala kustannus. Helsinki 2001, 119–135.
- ⁴² Arvastson, Gösta: Maskinmänniskan. Arbetets förvandlingar i 1900-talets storindustri. Bokförlaget

- Korpen. Göteborg 1987, 116.
- ⁴³ Paulson, Sven & Schierup, Carl-Ulrik & Ålund, Aleksandra: Den interna arbetsmarknaden – etniska skiktningar och devalificering. Schierup, Carl-Ulrik & Paulson, Sven (red.): Arbetets etniska delning. Studier från en svensk bilfabrik. Carlssons. Stockholm 1994, 34.
- ⁴⁴ Mörck, Magnus: Storstadens livstilar och boendekarriärer. Skrifter från Etnologiska föreningen i Västsverige 9. Etnologiska föreningen i Västsverige och Statens råd för byggnadsforskning. Göteborg 1991, 59.
- ⁴⁵ Göteborginsuomalaisten haastattelut. Nainen s. 1937; mies s. 1939; mies s. 1949; nainen s. 1955. Haastattelijana Sanna Brander. Lusto, Punkaharju.
- ⁴⁶ Schierup, Paulson & Ålund 1994, 47, 58, 65.
- ⁴⁷ Ks. Augustsson, Gunnar: Två världar – teknik, arbetsorganisation och etniska relationer. Schierup, Carl-Ulrik & Paulson, Sven (red.): Arbetets etniska delning. Studier från en svensk bilfabrik. Carlssons. Stockholm 1994, 133; Britz, Sarah: Starka röster utan arena – invandrarkvinnornas osedda kompetens. Schierup, Carl-Ulrik & Paulson, Sven (red.): Arbetets etniska delning. Studier från en svensk bilfabrik. Carlssons. Stockholm 1994, 157.
- ⁴⁸ Arvastson 1987, 118; Schierup, Carl-Ulrik: Etnicitet och arbete – studier från en svensk bilfabrik. Schierup, Carl-Ulrik & Paulson, Sven (red.): Arbetets etniska delning. Studier från en svensk bilfabrik. Carlssons. Eslöv 1994, 11.
- ⁴⁹ Göteborginsuomalaisten haastattelut. Nainen s. 1955. Haastattelijana Sanna Brander. Lusto, Punkaharju.
- ⁵⁰ Daun 1974, 55.
- ⁵¹ Göteborginsuomalaisten haastattelut. Nainen s. 1949. Haastattelijana Sanna Brander. Lusto, Punkaharju.
- ⁵² Ks. Teräs, Kari: Arjessa ja liikkeessä. Verkostonäkökulma modernisoituviiin työelämän suhteisiin 1880–1920. Bibliotheca historica 66. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 2001, 76.
- ⁵³ Göteborginsuomalaisten haastattelut. Nainen s. 1947. Haastattelijana Hanna Snellman. OMA
- ⁵⁴ Göteborginsuomalaisten haastattelut. Nainen s. 1946. Haastattelijana Hanna Snellman. OMA
- ⁵⁵ Ks. Hareven 1982, 361.
- ⁵⁶ Arvastson 1987, 122.
- ⁵⁷ Mörck, Magnus: Storstadens livstilar och boendekarriärer. Skrifter från Etnologiska föreningen i Västsverige 9. Etnologiska föreningen i Västsverige och Statens råd för byggnadsforskning. Göteborg 1991, 54–55.
- ⁵⁸ Ronström 1992, 241–242.
- ⁵⁹ Suutari 2000, 65.
- ⁶⁰ Göteborginsuomalaisten haastattelut. Nainen s. 1955. Haastattelijana Sanna Brander. Lusto, Punkaharju.
- ⁶¹ Göteborginsuomalaisten haastattelut. Mies s. 1939. Haastattelijana Sanna Brander. Lusto, Punkaharju.
- ⁶² Ks. esim. Hareven 1982, 86, 88.
- ⁶³ Ks. Snellman, Hanna: Sallan suurin kylä – Göteborg. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 2003.
- ⁶⁴ Hareven 1982, 72.
- ⁶⁵ Hareven 1982, 73, 98, 120.
- ⁶⁶ Hareven 1982, 114–115, 206–207.